

Eesti Konjunkturiinstituut
Estonian Institute of Economic Research

**Mahetoodangu eksport ja
Euroopa Liidu riikidesse turustamine
Eestist 2017. aastal**

Tallinn
Mai 2018

Tellija: Maaeluministeerium

Projektgrupi koosseis: Kelly Tänav, Katrin Nittim, Marje Josing, Evelin Ahermaa,
Mati Reiman, Bruno Pulver

Eesti Konjunkturiinstituut

Rävala 6 19080 Tallinn

Tel 668 1242

E-post: eki@ki.ee

<http://www.ki.ee>

Väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel tuleb viidata allikale.

Sissejuhatus

Käesolev töö annab ülevaate mahetoodangu turustamisest Euroopa Liidu riikidesse ja ekspordist väljapoole Euroopa Liitu 2017. aastal ning võrdleb saadud tulemusi 2015. aasta tulemustega. Analüüsis on välja toodud andmed loomsete toodete (sh elusloomad, liha, liha- ja piimatooted) ja taimsete toodete (sh teravili, marjad, puuviljad, kartul, köögiviljad ja nendest valmistatud tooted) kohta, vaadeldud vastavate käivete ja piirkondade osakaalude muutumisi.

Käesoleva töö koostamisel on kasutatud maheeksportööride küsitluse tulemusi, Veterinaar- ja Toiduameti, Põllumajandusameti, Maheregistri ja Statistikaameti andmeid ning Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt kogutud maheteravilja kokkuostu hindade andmeid. Lisaks on konsulteeritud Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskuse ja Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu spetsialistidega.

1. Metoodika

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli välja selgitada 2017. aastal kolmandatesse riikidesse eksporditud ja teistesse Euroopa Liidu riikidesse turustatud mahetoodangu väärtus järgmiste tootegruppide kaupa:

- elusloomad (sh tõuloomad);
- liha ja lihatooted;
- piimatooted;
- munad;
- tera- ja kaunvili;
- kartul, köögivilj, puuvili ja marjad;
- tooted kartulist, köögiviljast, puuviljast ja marjadest;
- pärm;
- mesi ja mesi lisandiga;
- taimeteed, maitseained, droogid;
- õlid;
- joogid;
- pagari-, kondiitri- ja pastatooted;
- muud tooted.

Mahepõllumajandussaaduste, sh elusloomade ja toidukaupade ekspordi kohta Eestis eraldi arvestust ei peeta. Käesoleva uuringu käigus viis Konjunktuuriinstituut 2017. aasta lõpus ja 2018. aasta alguses läbi mahetootjate ja mahetooraine käitlejate hulgas läbi küsitluse interneti teel. Ettevõtete valimi koostamisel saadi eelinfot potentsiaalsete maheeksportööride kohta Põllumajandusameti regionaalsetelt maheinspektoritelt ja Ökoloogiliste Tehnoloogiate Keskuselt, tehti valik mahekäitlejate registrist.

Küsitlusele vastas 311 respondenti. Neist ekspordi nimetas 72 ettevõtet. Küsitlustulemuste arvestamisel lähtuti sellest, et kui ekspordimisel kasutati kodumaiseid kokkuostjaid/vahendajaid, siis kaasati analüüsi ainult vahendajate andmeid, välistamaks sama kauba puhul topeltarvestust.

Enamike tootegruppide osas piisas maheeksportööride küsitlemisest. Maheelusloomade ekspordimahu hindamisel on kasutatud lisaks küsitlusele ka kaudseid meetodeid. Elusloomade kogumiskeskused, kes Eestis loomade ekspordi korraldavad, ei erista mitte kuidagi maheloomi tavaloomadest, kuna nende töös seda vaja ei ole. Lisaks kogumiskeskustele ekspordivad elusloomi ka suuremad tootjad otse või ühistute kaudu. Samuti ei ole võimalik maheloomade liikumise kohta riiklikest loomade liikumise dokumentidest ja registritest andmeid välja võtta, sest neis pole loomade mahe-olemisest mingit märget – nt Veterinaar- ja Toiduametile (VTA) esitatavates elusloomade ekspordiantmetes, Põllumajanduse Registris ja Informatsiooniameti (PRIA) loomade registris. Maheloomade statistikat kogub küll Põllumajandusamet, kuid seda vaid loomade arvu kohta hetkeseisuga korra aastas. Elusveiste ja -lammaste ekspordimahu hindamisel ei saa kasutada ka Statistikaameti elusveiste ja -lammaste

ekspordiantmeid, kuna seal ei kajastu samuti loomade tunnustus ning tõenäoliselt ei ole osad elusloomade eksporditõõrid Statistikaametile ekspordiantmeid esitavate ettevõtete valimis. Konjunktuuriinstituut kasutas elusloomade ekspordikäibe hindamisel Veterinaar- ja Toiduameti, Põllumajandusameti, Statistikaameti ja eksporditõõridelt saadud andmeid ning konsulteeriti Eesti Tõuloomakasvatavate Ühistu spetsialistiga. Loomsete toodete gruppi on lisatud elusloomade laiendatud ekspordikäive, kus kõik maheloomad ei pruugi olla eksporditud mahedana.

Mahetoodete ekspordi uuringu puhul uuriti maheviitega kauba müüki. Maheviitega müügi korral peab Eestist välja müüdav mahetoode olema toodetud mahepõllumajanduse nõuete kohaselt ning tootjale on järelevalvet teostav asutus väljastanud selle kohta tõendava dokumendi. Müügipakendis toode peab kandma EL mahelogo, lahtise toote puhul on saatedokumendil viide, et tegemist on mahetootega.

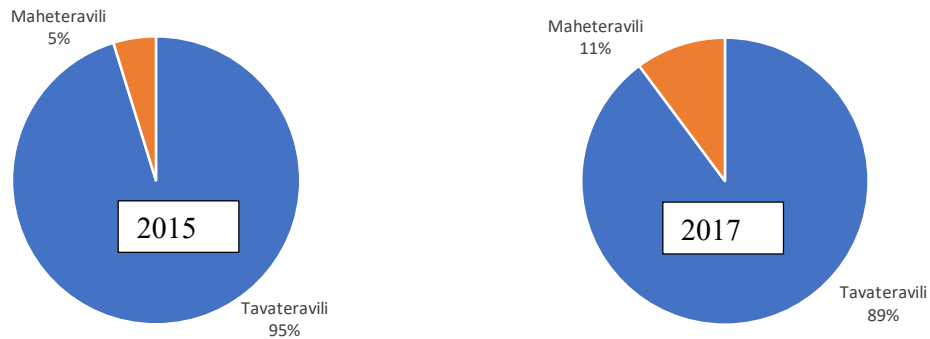
2. Tulemused

Eestis oli 2017. aastal ligi 200 tuhat hektarit mahepõllumajanduslikku maad (ca 20% põllumajanduslikust maast), mis asetab Eesti võrdluses Euroopa Liidu teiste riikidega esikümne hulka. Lisaks oli Eestis võimalik korjata erinevaid mahesaadusi (marjad, seemned, ravimtaimed) kokku 261 tuhandelt hektarilt. Eesti turg on aga väike, elanike mahetoodete ostuharjumused ei ole nii tugevad ja ostujõud on väiksem kui arenenumates riikides ning mahetootmise arenguks tuleb turgu otsida ka väljastpoolt Eestit.

Kuna suurem osa Eesti mahetootjaid ja käitlejaid on väga väikesed ja eksport eeldab suuremat majandussuutlikkust, siis on eksportijate osakaal mahetootjatest marginaalne. Uuringu tulemusena selgus, et 2017. aastal müüdi Euroopa Liidu siseselt ja eksporditi kolmandatesse riikidesse vähemalt 50 Eesti mahetootja ja -käitleja toodangut. Kolmandatesse riikidesse eksporditi mahetoodangut vähemalt 10 ettevõtet. Paljude mahetootjate toodang jõuab Eestist väljapoole vahendajate ja kokkuostjate kaudu (teravili, elusloomad). Võrreldes 2015. aastaga oli 2017. aastal ekspordivate ettevõtete arv kasvanud, lisandunud oli mitmeid uusi ettevõtteid ja tooteid. Kokku kaubeldi Euroopa Liidu siseselt ja eksporditi kolmandatesse riikidesse Eesti mahetoodangut enam kui 31 miljoni euro väärtuses (tabel 1), mida on 11 miljoni (53%) võrra enam kui 2015. aastal. Ekspordikäibe kasv tuleneb peamiselt maheteravilja ekspordi arvelt. Viimase kasvule on kaasa aidanud maheteravilja kokkuostuhindade kiire kasv 2017. aastal. 2016. aasta septembriga võrreldes kasvas mahetoidunisu tootjahind viiendiku võrra, ulatudes 2017. aasta septembris üle 300 euro tonni kohta. Mahetoidurukki kokkuostuhind kasvas samal ajaperioodil ligi 60%, ulatudes 2017. aasta septembris üle 250 euro tonni kohta. Mahetoidukaera kokkuostuhind kasvas sel perioodil viiendiku võrra ning septembris 2017 oli mahetoidukaera kokkuostuhind enam kui 300 eurot tonn.

Kogu Eesti toidukaupade eksport oli Statistikaameti andmetel 2017. aastal 863 miljonit eurot (2015. aastal 840 miljonit). Kogu toidukaupade ekspordikäibest moodustas mahetoodete eksport 2017. aastal 3,6% (2015. aastal 2,4%). Teravilja eksporditi 2017. aastal ligi 150 miljoni euro eest ja 2015. aastal 140 miljoni euro eest. Maheteravilja osakaal kogu mahetoodete ekspordikäibest oli 2017. aastal 56% ja kogu teravilja ekspordikäibest 11% (joonis 1) ning on viimaste aastatega kasvanud. 2015. aastal moodustas maheteravilja eksport mahetoodete ekspordikäibest 37% ja kogu teravilja ekspordikäibest 5%. Maheteravilja pind moodustas 2017.a kogu teravilja pinnast 12% ja kogu teraviljatoodangust oli mahe 5%.

Joonis 1. Teravilja ekspordikäibe osakaal 2015. ja 2017. aastal (%)

95% Eestist välja müüdud mahetoodangust müüdi Euroopa Liidu siseselt ja vaid 5% mahetoodangust jõudis kolmandatesse riikidesse. Kuna erinevate tootegruppide eksportööre on Eestis vähe, siis ei saa konfidentsiaalsusnõuete tõttu (avaldamiseks vajalik vähemalt 3 ettevõtet) detailsemalt grupiti andmeid avaldada ning seda saab teha vaid üldistatult. Mahetoodetest eksporditi peamiselt taimseid tooteid, sh teravili, kaunvili, õlikultuurid, rapsikook, jahutooded, alkohol, puu-, köögivilja- ja marjatooded, taimeteed, kasemahl. Taimsete toodete andmetega kokku on liidetud ka mahepärmieksportikäive. 70% taimsete toodete ekspordikäibest tuli maheteravilja väljaveost, ülejäänud teistest ülalnimetatud mahetoodetest kokku. Loomsete toodete osakaal maheeksportis oli 20%, millest suurema osa moodustas elusveiste eksport, kuid eksporditi ka veiseliha, eluslambaid, liha- ja piimatooted. Loomsete toodete grupis tingis ekspordimahu kasvu töödeldud lihatoodete ja piimatoodete suurenenud eksport, samas elusloomade ekspordimaht vähenes.

Tabel 1. Eesti mahetoodangu ekspordikäive 2015. ja 2017. aastal (tuh eur)

	2015				2017				KOKKU muutus 2017/2015 (%)
	ELi riikidesse	III riikidesse	Kokku	Osa-kaal (%)	ELi riikidesse	III riikidesse	Kokku	Osa-kaal (%)	
Loomsed tooted, sh elusloomad*, liha, lihatooded, piimatooded	5 090,8	464,0	5 554,8	28	6 295,3	-	6 295,3	20	13
sh elusloomad*		3 687,9	-	3 687,9	12	-
Taimsed jm tooted	11 562,2	2 853,2	14 415,4	72	22 790,7	1 655,1	24 445,8	80	70
sh teravili	5 330,5	2 111,7	7 442,2	37	17 218,8	-	17 218,8	56	131
Kokku*	16 653,0	3 317,2	19 970,2	100	29 086,0	1 655,1	30 741,1	100	53
piirkonna osakaal %	83	17	100		95	5	100		

*sh laiendatud mahe elusloomade ekspordikäive, kus kõik maheloomad ei pruugi olla eksporditud mahedana.

Teravilja eksporti kolmandatesse riikidesse 2017. aastal ei toimunud, kuna turusituatsioon ja ilmastik soosisid pigem müüki Euroopa Liidu riikidesse.

Osa mahedalt toodetud loomi, saadusi, tooteid müüakse aga segatuna tavatoodetega, mittemahedate lisanditega, mahesertifikaati mitteomavate vahendajate kaudu või selliselt, et ostjal ei ole toote mahe päritolu oluline ja seda pole saatedokumentidesse märgitud. Viimati nimetatud tooted/loomad on mahedana ekspordist välja arvatud.

Loomsete saaduste väike mahedana müügi osakaal tulenes eelkõige sellest, et suur osa eksporditud maheloomi müüdi ostjale, kelle puhul loomade mahepõllumajanduslik päritolu ei olnud oluline, need müüdi tavaloomadega koos, või müüdi loomad vahendajale, kellel puudus mahetunnustus. Kolmandatesse riikidesse müümisel ei oma looma mahe sertifikaat nii suurt tähtsust kui Euroopa Liidu siseselt. Mahelooma kasvatajate ja vahendajate sõnul müüakse hinnanguliselt vaid viiendik maheloomadest maheviitega ning mahelammaste puhul on see osakaal veel väiksem. Veterinaar- ja Toiduameti andmetel 2017. aastal elusloomi mahedana kolmandatesse riikidesse ei eksporditud.

Maheviitega Eesti ettevõtete toodetud (sh tellimustööna mujal toodetud) mahetooted müüdi 2017. aastal kokku 27,2 mln euro eest (tabel 2). 2015. aastaga võrreldes on maheviitega mahetoodete müük kasvanud 78%. Mahedana ekspordi osakaal kogu mahetoodete ja -loomade ekspordikäibes oli 2017. aastal 89% (2015. aastal 78%). Loomsete saaduste väike mahedana müügi osakaal tulenes eelkõige sellest, et suur osa eksporditud maheloomi müüdi ostjale, kellele loomade mahepõllumajanduslik päritolu ei olnud oluline ning need müüdi tavaloomadega läbisegi. 2015. aastaga võrreldes on 2017. aastal mahedana müüdud loomsete toodete osakaal kasvanud peamiselt liha, töödeldud lihasaaduste ja piimatoodete ekspordimahu suurenemise arvelt.

Tabel 2. Mahedana eksporditud Eesti mahetoodangu ekspordikäive 2015. ja 2017. aastal (tuh eur)

	2015		2017		
	Kokku	sellest mahedana	Kokku	sellest mahedana	mahedana ekspordi osakaal (%)
Loomsed tooted, sh elusloomad, liha, lihatooted, piimatooted	5 554,8	1 141,8	6 295,3	2 803,0	45
Taimsed jm tooted	14 415,4	14 415,4	24 445,8	24 445,8	100
sh teravili	7 442,2	7 442,2	17 218,8	17 218,8	100
Kokku	19 970,2	15 557,2	30 741,1	27 248,8	89

Ettepanekud

- Mahetoodete kohta statistika kogumise parandamiseks tuleks olemasolevaid riiklikke andmebaase täiendada selliselt, et ristkasutus maheregistriga oleks võimalik ja seda ka ajas tagasi. Nt PRIA loomade registrist võiks saada pärida andmeid maheloomade liikumise kohta või VTA loomade ekspordi ja teistesse ELi riikidesse turustamise andmetest oleks võimalik eristada maheloomi. Praegusel juhul ei ole kummaski andmebaasis võimalik maheloomi tavaloomadest eristada.
- Statistikaamet võiks oma ettevõtete valimitesse kaasata rohkem maheettevõtteid, et mahetoodete statistika oleks usaldusväärsem ja mahukam.

- Kui soovitakse omada regulaarset ülevaadet mahetoodete turust, siis peaks mahetootjatel ja käitlejatel olema kohustus kord aastas raporteerida eelmise aasta toodangu mahu jagunemise kohta erinevate turukanalite vahel (otsemüük, müük Eesti töötlejale, müük Eesti jaekaubandusele, müük eksporti). Käesoleval ajal ei soovi paljud mahetootjad antud informatsiooni jagada, lugedes seda ärisaladuseks, ning info hankimine nõudis korduvaid pöördumisi ettevõttesse.
- Mahetoodete eksporti (ja ka müüki siseturul) piirab tootjate-käitlejate väiksus, nõudlust omava toodangu nappus ja toodetud koguste killustatus. Arvestades mahepõllumajandusliku maa suhteliselt kõrget osakaalu Eestis, on mahetoodangu müügi maht (nii jaemüüki kui eksporti) tagasihoidlik ja vajab eritähelepanu. Kui Eesti seab arengukavades eesmärgiks mahepõllumajandusliku maa osakaalu kasvu, oleks vajalik seada eesmärgiks ka mahetoodangu müügi kasvu näitajad. Seda peaks tegema koostöös mahetootjatega. Mahetootmise oluliseks eesmärgiks on küll keskkonnahoid, kuid paralleelselt võiks eesmärgiks olla ka mahetootmise ja mahetoodet müügi kasv. See aitaks tagada kogu Eesti põllumajandustoodangu ja ekspordi kasvu ning toetuste efektiivset kasutamist.